

Türkiye orman ürünleri endüstrisinde ORÜS sonrası dönüşüm

Hasan Tezcan Yıldırım^{a,*}

Öz: Bu çalışma, Türkiye orman ürünleri endüstrisinin ORÜS (Orman Ürünleri Sanayi Genel Müdürlüğü) öncesi ve sonrası dönemde yaşadığı yapısal dönüşümü incelemektedir. Çalışmanın temel amacı, devletin üretimden çekilmesinin sektörde yarattığı ekonomik, sosyal ve mekânsal sonuçları ortaya koymaktır. Araştırmada tarihsel-doküman analizi, nicel veri analizi, karşılaştırmalı analiz ve mekânsal analiz yöntemleri birlikte kullanılmıştır. Orman Genel Müdürlüğü'nün üretim istatistikleri, TÜİK dış ticaret verileri, kalkınma planları ve arşiv belgeleri değerlendirilmiştir. Bulgular, grafikler ve haritalar aracılığıyla görselleştirilmiş, SPSS, Excel ve ArcGIS yazılımlarından yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular, 1970'li yıllarda ORÜS yatırımlarının üretim kapasitesinde önemli artış sağladığını, 1990'lardaki özelleştirme sürecinin ise dalgalanmalara yol açtığını göstermektedir. 2000 sonrası dönemde özel sektörün öncülüğünde MDF, yonga levha ve mobilya üretiminde hızlı büyüme yaşanmış, Türkiye Avrupa'nın önde gelen üreticilerinden biri haline gelmiştir. Ancak küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet gücü zayıflamış, hammadde, enerji maliyetleri ve sertifikasyon eksiklikleri temel sorunlar olarak öne çıkmıştır. Mekânsal analizler, ÖRÜS dönemindeki mekânsal dağılımın ağırlıklı olarak Marmara, İç Anadolu ve Batı Karadeniz bölgelerinde kümelenmelere yöneldiği görülmektedir. Sonuç olarak, ORÜS sonrası dönüşüm, üretim ve ihracatta özel sektör dinamizmiyle önemli kazanımlar sağlamış olsa da sosyal ve mekânsal açıdan çift yönlü etkiler yaratmıştır. Sektörün sürdürülebilirliği için hammadde arz güvenliği, bölgesel kalkınma politikaları, Ar-Ge yatırımları ve döngüsel ekonomi uygulamaları kritik öneme sahiptir.

Anahtar kelimeler: Mekânsal analiz, Orman ürünleri endüstrisi, ORÜS, Özelleştirme, Türkiye

Post-ORÜS Transformation in Türkiye's forest products industry

Abstract: This study examines the structural transformation of Türkiye's forest products industry before and after the era of ORÜS (General Directorate of Forest Products Industry). The main objective is to reveal the economic, social, and spatial impacts of the state's withdrawal from production. A combination of historical-document analysis, quantitative data analysis, comparative analysis, and spatial analysis was employed. Statistical data from the General Directorate of Forestry, foreign trade figures from TURKSTAT, development plans, and archival records were evaluated. Findings were visualized through graphs and maps using SPSS, Excel, and ArcGIS software. The results demonstrate that ORÜS investments in the 1970s significantly increased production capacity, while privatization in the 1990s caused notable fluctuations. Since the 2000s, under the leadership of the private sector, MDF, particleboard, and furniture production have expanded rapidly, positioning Turkey among Europe's leading producers. However, small and medium-sized enterprises have lost competitiveness, while raw material supply, energy costs, and limited certification remain critical challenges. Spatial analyses show that the spatial distribution during the ORÜS period tends towards clustering mainly in the Marmara, Central Anatolia and Western Black Sea regions. In conclusion, the post-ORÜS transformation has generated significant gains in production and exports through private sector dynamism, yet it has also created dual impacts in social and spatial dimensions. Ensuring raw material security, strengthening regional development policies, promoting R&D investments, and adopting circular economy practices are essential for the sector's sustainability.

Keywords: Spatial analysis, Forest products industry, ORÜS, Privatization, Türkiye

1. Giriş

Orman ürünleri endüstrisi, dünya genelinde ekonomik büyüme, kırsal kalkınma ve mekânsal gelişim açısından stratejik bir sektör olarak kabul edilmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında hızlanan sanayileşme, kentleşme ve enerji talebi, orman ürünlerini yalnızca bir hammadde değil, aynı zamanda kalkınma politikalarının ana bileşeni haline getirmiştir (Prins ve Korotkov, 1994; FAO, 2011; UNECE, 2018; FAO, 2020). Özellikle ahşap esaslı levha, kâğıt ve mobilya üretimi hem iç pazarın ihtiyaçlarını karşılamakta hem de ihracat kapasitesini artırarak ulusal ekonomilere doğrudan katkı sağlamaktadır (Kara vd., 2019; Topçu, 2022). Türkiye'de ise bu gelişmeler Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından itibaren kalkınma planlarına yansımış, ormancılık

ve orman ürünleri sanayi ulusal kalkınma vizyonunun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Türkiye ormancılığının kurumsal gelişimi literatürde çeşitli dönemlere ayrılarak incelenmiştir. En kritik eşiklerden biri, 1944 yılında yürürlüğe giren 4785 sayılı Ormanların Devletleştirilmesi Kanunu'dur. Bu yasa ile Türkiye'deki tüm ormanlar devlet mülkiyetine geçirilmiş, devlet üretim ve yönetimin tek sahibi haline gelmiştir (Erdönmez ve Yurdakul Erol, 2021). Böylece hem planlı kesim ve yeniden ağaçlandırma politikalarının uygulanması hem de orman ürünleri sanayisinin devlet eliyle şekillendirilmesi mümkün olmuştur. Ancak bu süreçte orman köylülerinin geleneksel kullanım hakları sınırlandırılmış ve toplum-devlet ilişkilerinde yeni gerilimler ortaya çıkmıştır (Atmış, 2020).

✉ ^a İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa Orman Fakültesi, İstanbul

@ ^{*} **Corresponding author** (İletişim yazarı): htezcan@iuc.edu.tr

✓ **Received** (Geliş tarihi): 30.09.2025, **Accepted** (Kabul tarihi): 04.11.2025

Citation (Atıf): Yıldırım, H.T., 2025. Türkiye orman ürünleri endüstrisinde ORÜS sonrası dönüşüm. Turkish Journal of Forestry, 26(4): 546-557.

DOI: [10.18182/tjf.1793815](https://doi.org/10.18182/tjf.1793815)

1950'li ve 1960'lı yıllarda devlet, odun hammaddesini işleyerek sanayiye kazandırmak amacıyla çeşitli bölgelerde kereste ve levha fabrikaları kurmuştur. Bartın, Kastamonu ve Adapazarı'nda açılan fabrikalar artan konut ve mobilya talebini karşılamakla kalmamış, aynı zamanda ihracata da katkı sağlamıştır. Ancak literatürde vurgulandığı üzere bu yatırımlar çoğunlukla dağınık, düşük verimlilikle çalışan ve teknolojik açıdan geri kalmış işletmelerdi (Akyüz, 2004). Bununla birlikte; aynı dönemlerde, modern MDF ve yonga levha teknolojileri henüz kullanılmıyor, fabrikalar genellikle düşük katma değerli ürünlere yöneliyordu (Ekizoğlu, 1986; Ekizoğlu ve Yıldırım, 2010). Buna rağmen bu işletmeler, bulundukları kentlerde istihdam yaratarak bölgesel kalkınmada önemli roller üstlenmiştir.

1963 yılında başlayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, orman ürünleri endüstrisini stratejik sektörler arasında saymış; özellikle odun hammaddesinin verimli kullanımını, sanayi tesislerinin modernizasyonunu ve dış ticarette rekabetçi bir yapının kurulmasını hedeflemiştir (DPT, 1963). Bu plan doğrultusunda 1970 yılında kurulan Orman Ürünleri Sanayi Genel Müdürlüğü (ORÜS), literatürde Türkiye ormancılık tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Şahin, 2018). ORÜS, yalnızca üretim kapasitesini artırmakla kalmamış, aynı zamanda kırsal istihdamı destekleyen, modernizasyonu hızlandıran ve mekânsal kalkınmaya yön veren bir kurum haline gelmiştir.

1980'li yıllarda Türkiye ekonomisi, 24 Ocak 1980 kararları ile liberal politikaların uygulamaya konulmasıyla yeni bir evreye girmiştir. Bu bağlamda ORÜS, 1983 yılında İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) statüsü kazanmış ve büyük çaplı yatırımlarla MDF, HDF ve yonga levha fabrikaları açmıştır (Ekizoğlu, 1993). Bartın, Kastamonu, Adapazarı ve Trabzon gibi illerde yapılan yatırımlar, Türkiye'yi Orta Doğu pazarında rekabetçi bir üretici konumuna getirmiştir (Akyüz, 2004; Yıldırım vd., 2016). Ancak bu dönemde ORÜS'ün karşı karşıya kaldığı sorunlar da literatürde geniş biçimde tartışılmıştır: yüksek üretim maliyetleri, bürokratik hantallık, verimsiz işletme yapıları ve hammadde teminindeki sorunlar, kurumun uzun vadeli sürdürülebilirliğini zayıflatmıştır (Ekizoğlu, 1994; Gavcar vd., 1999; ITB, 2024).

1990'lı yıllar Türkiye'de özelleştirme politikalarının hız kazandığı dönemdir. Devletin ekonomiden çekilme eğilimi, ORÜS'ü de doğrudan etkilemiştir. 1992 yılında özelleştirme kapsamına alınan kurum, 1999 yılında tüzel kişiliğini kaybetmiş ve tamamen kapatılmıştır. Literatürde bu süreç, bir yandan verimlilik artışı ve özel sektör dinamizmi açısından olumlu değerlendirilirken, diğer yandan ağır sosyal ve mekânsal bedelleri nedeniyle eleştirilmiştir. Bununla birlikte ORÜS fabrikaları devlet eliyle sanayileşme politikalarının en somut örneklerinden birini oluşturmuştur. Bu tesisler, yalnızca üretim değil aynı zamanda bölgesel kalkınma işlevi görmüştür (Yurdakul ve Ekizoğlu, 2004; Ekizoğlu ve Yıldırım, 2010; Gümüş, 2018). Özellikle Sinop-Ayancık'taki Zingal Fabrikası ve Bartın-Ulus'taki tesislerin kapanması, binlerce işçinin işsiz kalmasına, kırsal bölgelerden kentlere göçün hızlanmasına ve mekânsal boşlukların ortaya çıkmasına yol açmıştır (Gavcar vd., 1999).

Bu gelişmeler, yalnızca Türkiye'ye özgü değildir. Doğu Avrupa ülkelerinde 1990'larda yaşanan özelleştirme süreçleri, orman ürünleri sanayilerinde benzer dalgalanmalara yol açmıştır. Polonya, Bulgaristan ve Romanya'da devlet işletmelerinin kapanması, üretim kapasitesinde geçici düşüşler, işsizlik sorunları ve sosyal krizler doğurmuştur (FAO, 2011; UNECE, 2018).

Türkiye'nin ORÜS sonrası deneyimi, bu ülkelerle benzer sosyal bedeller üretmiş ancak özel sektörün dinamizmi sayesinde üretim kapasitesinde daha hızlı bir toparlanma süreci yaşanmıştır (Gümüş, 2017).

2000 sonrası dönem, Türkiye orman ürünleri endüstrisinin yapısal dönüşümünde yeni bir sayfa açmıştır. ORÜS'ün kapatılmasının ardından devlet üretim alanından çekilmiş, özel sektör hızlı bir biçimde konsolidasyona gitmiştir (Yıldırım vd., 2016). Kastamonu Entegre, Yıldız Entegre ve Çamsan gibi büyük şirketler, MDF, yonga levha ve laminant parkede kapasite artırımlarına yönelmiş, kısa sürede hem iç pazarın ana tedarikçisi hem de uluslararası pazarlarda güçlü oyuncular haline gelmiştir (Yıldırım ve Emiroğlu, 2022). UNECE (2018) raporları, Türkiye'nin MDF üretiminde dünya sıralamasında ilk beşe girdiğini ve Avrupa'nın en büyük tedarikçilerinden biri konumuna yükseldiğini ortaya koymaktadır.

Mobilya sektörü de bu yapısal dönüşümden doğrudan etkilenmiştir. Türkiye İhracatçıları Meclisi'nin (TİM, 2023) verilerine göre mobilya ihracatı son yirmi yılda hızla artmış, Türkiye'yi dünyanın en büyük on mobilya ihracatçısı arasına sokmuştur. Bu süreçte özellikle İstanbul, Kayseri ve İnegöl gibi üretim merkezleri ulusal ve uluslararası düzeyde rekabetçi kümelenmeler haline gelmiştir. Literatürde bu durum, orman ürünleri endüstrisinin yalnızca hammadde işleyen değil, yüksek katma değerli ürünlerle küresel pazarlara açılan bir sektör haline geldiğinin göstergesi olarak yorumlanmaktadır (Şahin, 2018).

Bununla birlikte özel sektörde liderliğinde gerçekleşen bu büyüme, küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet gücünü zayıflatmış, sektörde yoğunlaşma oranlarını artırmıştır. Özellikle Marmara ve İç Anadolu'daki KOBİ'ler, hammaddeye erişim, finansman olanakları ve uluslararası sertifikasyon standartlarını karşılamakta zorlanmıştır (Türkoğlu ve Tolunay, 2013). Bu durum literatürde, "çift yönlü bir dönüşüm" olarak adlandırılmakta; büyük ölçekli firmaların küresel başarılarına karşılık, küçük işletmelerin ayakta kalma mücadelesi dikkat çekmektedir (Yıldırım ve Emiroğlu, 2022).

ORÜS sonrası dönemin en önemli boyutlarından biri de sosyal ve mekânsal etkiler olmuştur. ORÜS döneminde fabrikalar, bulundukları kentlerde istihdam yaratarak toplumsal refahı artırmış, sendikal örgütlenmenin gelişmesine katkı sağlamıştı. Özelleştirme ve kapanma süreciyle birlikte ise işsizlik, göç ve mekânsal boşluklar ortaya çıkmıştır (Ondaral vd., 2023). Sinop, Bartın ve Trabzon'daki ORÜS fabrikalarının kapanışı, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel ve mekânsal bir kırılma noktası olmuştur. Fabrika alanlarının bir kısmı endüstri mirası olarak korunmaya çalışılmış, bazıları turizm veya kültürel amaçlı yeniden işlevlendirilmiş, büyük bir bölümü ise atıl durumda kalmıştır (ITB, 2024).

Sendikal hareketler de bu süreçten olumsuz etkilenmiştir. 1980 öncesinde güçlü bir örgütlenme düzeyine sahip olan işçiler, özelleştirme sonrası iş güvencesi kayıplarıyla karşı karşıya kalmış, sendikaların etkisi önemli ölçüde azalmıştır (Orman-İş Sendikası, 1992). Literatürde bu dönüşüm, devletin üretimden çekilmesinin yalnızca ekonomik bir sonuç değil, aynı zamanda bir "toplumsal hafıza kaybı" yarattığı şeklinde yorumlanmaktadır (Erdönmez ve Yurdakul Erol, 2021). ORÜS'ün başlangıç ve özelleştirme süreci sonrasındaki fabrikalarına ilişkin derlenmiş bilgiler aşağıda Çizelge 1'de sunulmuştur.

Günümüzde sektörün karşı karşıya olduğu temel sorunlar arasında hammadde arzındaki yetersizlik, ithalata bağımlılığın artması, enerji maliyetleri, nitelikli iş gücü eksikliği ve çevresel sürdürülebilirlik baskıları yer almaktadır (UNECE, 2023). Türkiye'nin odun arzı büyük ölçüde Orman Genel Müdürlüğü'nün satış politikalarına bağlıdır. Bu durum, özel sektörün yatırım kararlarını doğrudan etkileyerek uzun vadeli planlama yapmasını zorlaştırmaktadır (Yıldırım, 2011). Ayrıca Rusya-Ukrayna savaşı gibi küresel krizler, hammadde maliyetlerini artırarak sektörde belirsizlik yaratmıştır.

Çevresel sürdürülebilirlik literatürde giderek daha fazla tartışılan bir konudur. Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Paris İklim Anlaşması kapsamında orman ürünleri sanayisinin düşük karbonlu üretim teknolojilerine yönelmesi zorunlu hale gelmiştir (European Commission, 2021). Bu çerçevede biyokompozit ürünler, geri dönüştürülmüş ahşap malzemeler ve enerji verimliliği sağlayan teknolojiler öne çıkmaktadır (UNECE, 2023). Büyük ölçekli firmalar bu dönüşüme uyum sağlamak için yatırımlar yaparken, küçük işletmeler için bu süreç ciddi bir yük oluşturmaktadır (Okumuş ve Pak, 2025). Bununla birlikte görülmektedir ki Türkiye'de orman ürünleri endüstrisinin tarihsel dönüşümü üzerine yapılan çalışmalar (Yıldırım vd., 2014) bu bağlamda sektörün yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal etkilerini de vurgulamaktadır.

Literatür ayrıca, Türkiye orman ürünleri endüstrisinin geleceğini belirleyecek üç kritik eksene işaret etmektedir. Birincisi, sürdürülebilir hammadde yönetimidir. OGM politikalarının arz-talep dengesini gözeterek uzun vadeli planlamaları desteklemesi gerektiği vurgulanmaktadır (Yıldırım, 2011; Türkoğlu ve Tolunay, 2013; Yeşilkaya vd., 2023). İkincisi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet gücüdür. Finansman, teknoloji transferi ve sertifikasyon desteği olmadan KOBİ'lerin ayakta kalmaları güç görünmektedir (Görücü vd., 2020; Yıldırım ve Emiroğlu, 2022). Üçüncüsü ise, sosyal ve mekânsal etkilerin uzun

vadeli analizidir. ORÜS sonrası kapanan fabrikaların bulunduğu kentlerde işsizlik ve göç gibi sorunların kalıcı etkileri yeterince araştırılmamış, bu da literatürde önemli bir boşluk olarak kalmıştır (Ekizoğlu ve Yıldırım, 2010; Erdönmez ve Yurdakul Erol, 2021).

Dolayısıyla bu çalışma, literatürdeki parçalı değerlendirmeleri bir araya getirerek ORÜS sonrası dönemi bütüncül bir çerçevede incelemektedir. Tarihsel gelişim, kurumsal dönüşüm, sosyal etkiler, uluslararası kıyaslamalar ve gelecek perspektifleri sistematik biçimde ele alınmakta, böylece hem literatürdeki boşluklar ortaya konulmakta hem de sektörel politika önerileri için sağlam bir temel oluşturulmaktadır.

2. Materyal ve yöntem

Bu çalışma, ORÜS öncesi ve sonrası dönemde Türkiye orman ürünleri endüstrisinin yapısal dönüşümünü bütüncül bir bakış açısıyla incelemek amacıyla hem nicel hem de nitel yöntemleri bir arada kullanmıştır. Yöntem seçimi, çalışmanın temel araştırma sorusu olan "ORÜS sonrası Türkiye orman ürünleri endüstrisinde yapısal değişim nasıl gerçekleşmiş ve bu değişim hangi ekonomik, sosyal ve mekânsal sonuçları doğurmuştur?" sorusuna yanıt verecek şekilde kurgulanmıştır.

Öncelikle tarihsel-doküman analizi yöntemi uygulanmıştır. Tarihsel-doküman analizi, geçmişte üretilmiş resmi belgeler, kalkınma planları, yasa metinleri ve raporların sistematik olarak incelenmesi yoluyla kurumsal ve politik bağlamı ortaya koymayı hedefler (Bowen, 2009). Bu yöntem, çalışmada 1944 tarihli 4785 sayılı Ormanların Devletleştirilmesi Kanunu, kalkınma planları, ORÜS'ün kuruluş belgeleri ve özelleştirme raporlarının değerlendirilmesinde kullanılmıştır. Böylece yalnızca olayların kronolojik sıralaması değil, aynı zamanda kurumsal değişimlerin neden-sonuç ilişkileri de ortaya konmuştur.

Çizelge 1. ORÜS işletmeleri ve özelleştirme tarihleri

Table 1. ORÜS enterprises and their privatization dates

İşletmeler	Özelleştirilme tarihi	Açıklama
Antalya İşletmesi	13.02.1996	Özelleştirme sonrası verilen 3 yıllık taahhüdün bitimi olan Mart 1999'dan sonra tesiste faaliyet bulunmadığı kaydedilmiştir.
Arhavi İşletmesi	25.03.1998	Satış sonrası alıcının tesisi Eylül 2001'de TEPE Grubu'na devrettiği belirtilmektedir; bu dönemden sonra düzenli faaliyet bilgisi bulunmamaktadır.
Artvin İşletmesi	09.10.1998	Aralık 1999'dan itibaren üretim/faaliyet kaydı bulunmadığı bildirilmektedir.
Ayancık İşletmesi	12.03.1996	Kaynaklar arasında tarih farklılığı vardır (bazı yerel/akademik kayıtlar 05.02.1996). Resmi listeye göre 12.03.1996'dır; Aralık 2002'den bu yana faaliyette değildir.
Bafra İşletmesi	12.02.1996	Üç yıllık yükümlülük süresinin dolduğu Mart 1999'dan bu yana faaliyette değildir.
Bartın İşletmesi	31.10.1997	Aralık 2002'den itibaren faaliyet kaydı bulunmamaktadır.
Bolu Empr. Tesisi	19.03.1998	Bolu'daki emprenye tesisi; satış/devri tamamlanmıştır. Faaliyet sürekliliğine dair net bir kayıt yer almamaktadır.
Borçka İşletmesi	16.11.1998	Fiili teslim tarihinden bu yana düzenli üretim yapılmadığı belirtilmektedir.
Cide İşletmesi	01.12.1999	Fiili teslim tarihinden bu yana üretim yapılmadığı kaydedilmiştir.
Demirköy İşletmesi	31.10.1997	Kasım 2000'den bu yana faaliyet kaydı bulunmadığı belirtilmektedir.
Devrek İşletmesi	05.02.1996	Mart 2000'den itibaren faaliyet olmadığına ilişkin kayıtlar mevcuttur.
Dursunbey İşletmesi	15.12.1997	Üç yıllık taahhüdün sonu olan Mart 1999'dan bu yana faaliyet bulunmamaktadır.
Düzce İşletmesi	05.02.1996	Aralık 2001'den bu yana faaliyet kaydı bulunmamaktadır.
Eskipazar İşletmesi	25.09.1997	Satış/devri tamamlanan işletme; faaliyet sürekliliğine dair açık bir kayıt yer almamaktadır.
Kalkın İşletmesi	01.10.1997	Ağustos 2001'den bu yana faaliyet olmadığı belirtilmektedir.
Pazarköy İşletmesi	05.02.1996	Satış/devri tamamlanmış olup faaliyet sürekliliğine ilişkin net kayıt bulunmamaktadır.
Şavşat İşletmesi	27.02.1998	Şubat 2002'den bu yana faaliyet olmadığı bildirilmektedir.
Ulupınar İşletmesi	05.02.1996	Mart 1999'dan bu yana faaliyet kaydı bulunmamaktadır.
Vezirköprü İşletmesi	05.02.1996	Satış sonrası üretime devam eden istisnai örneklerden biridir; günümüzde Vezir Ağaç adıyla faaliyet gösterdiği bilinmektedir.
Yenice İşletmesi	20.10.1997	Satış/devri tamamlanmış işletme; sonraki döneme ilişkin net faaliyet kaydı bulunmamaktadır.

Bunun yanı sıra nicel veri analizi tercih edilmiştir. Nicel analiz, sayısal verilerin istatistiksel yöntemlerle incelenmesi ve eğilimlerin ortaya konması amacıyla kullanılmaktadır (Gujarati, 2004). Çalışmada Orman Genel Müdürlüğü'nün üretim istatistikleri ve TÜİK'in dış ticaret verileri değerlendirilmiş; 1960–2023 döneminde üretim, ihracat ve istihdamdaki değişimler zaman serisi grafiklerine aktarılmıştır. Bu yöntem sayesinde, ORÜS'ün kuruluşu, özelleştirme süreci ve 2000 sonrası özel sektör konsolidasyonu gibi kritik dönüm noktalarının sektörel eğilimler üzerindeki etkileri sayısal olarak somutlaştırılmıştır. Karşılaştırmalı analiz de çalışmanın yöntemsel çerçevesine dahil edilmiştir. Sayısal veriler internette kurumlar ve kuruluşlar tarafından sunulan ve kamuya açık kaynaklardan elde edilmiş olup, son veri yılı olarak 2023 yılı paylaşıldığı için veri setinde son yıl 2023 olmuştur.

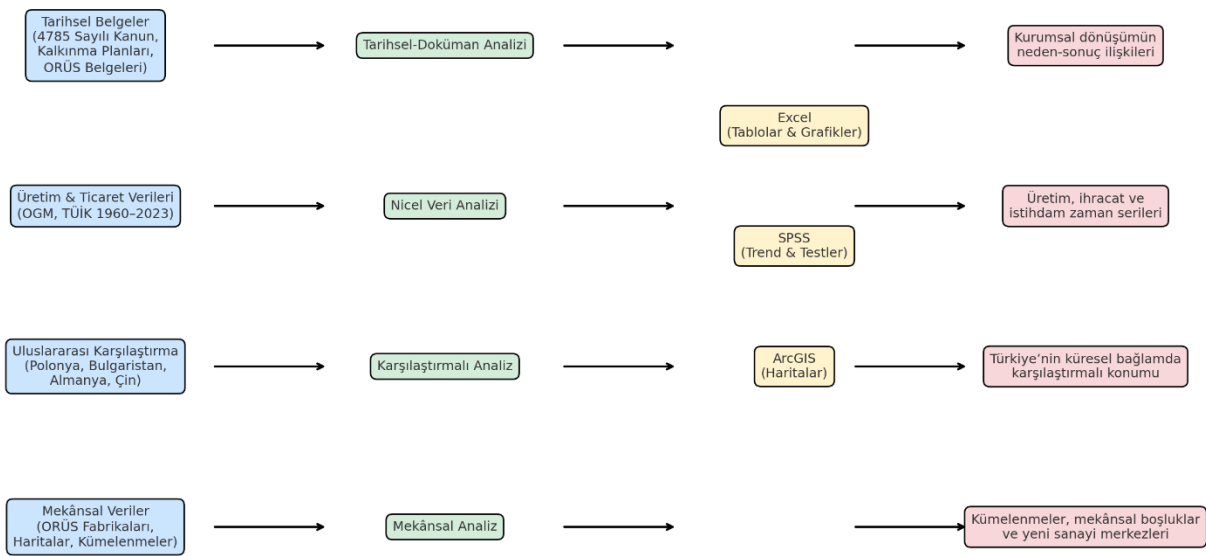
Karşılaştırmalı analiz, farklı ülkeler veya dönemler arasında benzerlik ve farklılıkları ortaya koymayı amaçlar (Collier, 1993). Türkiye'nin deneyiminin Doğu Avrupa ülkelerindeki özelleştirme süreçleriyle benzerlikler taşıması bu yöntemi gerekli kılmıştır. Türkiye'nin üretim ve ihracat verileri Polonya, Bulgaristan, Almanya ve Çin gibi ülkelerle karşılaştırılarak uluslararası bir bağlam oluşturulmuştur. Bu yaklaşım, Türkiye'nin hızlı toparlanma sürecinin özgün yönlerini ve diğer ülkelerden ayrıştığı noktaları ortaya koymuştur.

Çalışmada ayrıca mekânsal analiz yönteminden yararlanılmıştır. Mekânsal analiz, olayların ve süreçlerin coğrafi dağılımlarını inceleyerek mekânla ilişkili sonuçlarını ortaya koymayı hedefler (Johnston, 2013). ORÜS fabrikalarının mekânsal dağılımı, kapatılma süreçleri ve âtil kalan alanlar haritalar üzerinde değerlendirilmiştir. Böylece yalnızca sanayi tesislerinin coğrafi konumları değil, aynı zamanda bu tesislerin bulunduğu kentlerde yarattığı istihdam etkileri, kapanış sonrası yaşanan göçler ve yeni kümelenme alanlarının ortaya çıkışı da somutlaştırılmıştır.

Tüm bu yöntemlerin uygulanmasında çeşitli yazılımlar kullanılmıştır. Nicel verilerin düzenlenmesi ve tablolastırılması için Excel programından yararlanılmış; grafiklerin üretilmesi ve zaman serisi eğilimlerinin görselleştirilmesi de aynı yazılım üzerinden yapılmıştır. Mekânsal analizlerde ArcGIS yazılımı kullanılmış, ORÜS fabrikalarının mekânsal dağılımı, kümelenmeler ve kapanış sonrası dönüşüm alanları iller bazında haritalandırılmıştır. İstatistiksel testler ve veri güvenilirliğinin sağlanması için ise SPSS programı kullanılmış, özellikle zaman serisi trend analizlerinde bu yazılımdan faydalanılmıştır.

Grafik, şekil ve tabloların üretiminde kullanılan yöntemler de araştırmanın amacına uygun biçimde seçilmiştir. Zaman serisi grafikleri, üretim ve dış ticaretteki uzun dönemli değişimleri ortaya koymak için; tablolar, yıllara ve ürün gruplarına göre hammadde arzı ve ihracat rakamlarını özetlemek için hazırlanmıştır. Mekânsal şekiller ise sektördeki kümelenmeleri, kapanan fabrikaların yarattığı mekânsal boşlukları ve yeni sanayi merkezlerini görselleştirmiştir. Bu görseller yalnızca betimleyici değil, aynı zamanda neden–sonuç ilişkilerini açıklayıcı nitelikte kullanılmıştır. Aşağıda çalışmada kullanılan yöntemlerin kullanımı ve çıktılarına ilişkin süreci anlatan Şekil 1'de sunulmuştur.

Şekil 1'de görüleceği üzere; ORÜS öncesi ve sonrası Türkiye orman ürünleri endüstrisinin yapısal dönüşümünü inceleyen araştırmanın yöntemsel yaklaşımını göstermektedir. Araştırmada kullanılan girdiler (tarihsel belgeler, üretim ve ticaret verileri, uluslararası karşılaştırmalar, mekânsal veriler) farklı yöntemler (tarihsel-doküman analizi, nicel veri analizi, karşılaştırmalı analiz, mekânsal analiz) aracılığıyla değerlendirilmiş; bu süreçte Excel, SPSS ve ArcGIS yazılımlarından yararlanılmıştır. Süreç sonucunda elde edilen çıktılar arasında kurumsal dönüşümün neden-sonuç ilişkileri, üretim, ihracat ve istihdam zaman serileri, Türkiye'nin küresel bağlamda karşılaştırmalı konumu ve kümelenmeler, mekânsal boşluklar ve yeni sanayi merkezleri yer almaktadır.

Şekil 1. Çalışmanın yöntemsel çerçevesi

Figure 1. Methodological framework

Bu yöntemlerin bir arada uygulanması, çalışmanın çok boyutlu bir analiz niteliği kazanmasını sağlamıştır. Tarihsel-doküman analizi sektördeki kurumsal dönüşümü açıklarken, nicel analiz üretim ve dış ticaret verilerini sayısal olarak somutlaştırmış, karşılaştırmalı analiz Türkiye'nin küresel bağlamdaki konumunu göstermiş, mekânsal analiz ise sanayinin bölgesel ve toplumsal etkilerini ortaya koymuştur. Excel, SPSS ve ArcGIS gibi yazılımlar sayesinde elde edilen veriler görselleştirilmiş, tablolar ve haritalar aracılığıyla çalışmanın analitik boyutu güçlendirilmiştir. Böylece yalnızca betimleyici değil, neden-sonuç ilişkilerini ortaya koyan, bütüncül bir yöntemsel çerçeve oluşturulmuştur.

3. Bulgular

Bu bölümde, çalışmada kullanılan yöntemler çerçevesinde elde edilen bulgular sunulmaktadır. Bulgular, tarihsel-doküman analizi, nicel veri analizi, karşılaştırmalı analiz ve mekânsal analiz olmak üzere dört ana yöntem üzerinden yapılandırılmıştır.

Tarihsel-doküman analizi bulguları, ORÜS'ün kuruluşu, İDT statüsüne geçişi ve özelleştirme süreci gibi tarihsel kırılma noktalarının sektörel dönüşüm üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Özellikle 1944 tarihli 4785 sayılı Ormanların Devletleştirilmesi Kanunu ve kalkınma planları, orman ürünleri sanayisinin gelişiminde devletin belirleyici rolünü vurgulamaktadır. Bu yöntemle elde edilen bulgular, kurumların yapısal dönüşümlerini ve bunların ekonomik sonuçlarını açıklamaktadır.

Nicel veri analizi bulguları, üretim, kapasite ve dış ticaret verileri üzerinden elde edilmiştir. OGM ve TÜİK istatistikleri kullanılarak 1960–2023 yılları arasında üretim miktarlarındaki değişimler, ihracat-ithalat dengeleri ve sektörel büyüme eğilimleri değerlendirilmiştir. Bu bulgular, tarihsel kırılma noktalarının sektörel performansa yansımalarını sayısal olarak somutlaştırmaktadır. Karşılaştırmalı analiz bulguları, Türkiye'nin sektörel dönüşümünü uluslararası bağlamda değerlendirmektedir. Polonya, Bulgaristan, Almanya ve Çin gibi ülkelerle yapılan karşılaştırmalar, Türkiye'nin ORÜS sonrası yeniden yapılanma sürecinin özgünlüğünü ve farklılıklarını ortaya koymuştur. Bu bulgular, Türkiye'nin küresel pazardaki konumunu belirginleştirmektedir.

Mekânsal analiz bulguları ise ORÜS fabrikalarının kuruluş ve kapanış süreçleri, mekânsal kümelenmeler ve kapanma sonrası ortaya çıkan boşluklar üzerinden elde edilmiştir. ArcGIS tabanlı haritalar kullanılarak iller bazında kümelenmeler görselleştirilmiş; istihdam kayıpları, göç hareketleri ve yeni sanayi merkezlerinin yükselişi ortaya konmuştur. Bu bulgular, sektörel dönüşümün yalnızca ekonomik değil aynı zamanda mekânsal ve toplumsal sonuçlarını da göstermektedir.

3.1. Devletçilikten özelleştirmeye: ORÜS'ün kurumsal mirası

Tarihsel-doküman analizi, Türkiye orman ürünleri endüstrisinin kurumsal gelişiminde belirleyici rol oynayan kırılma noktalarını ortaya koymaktadır. 1944 tarihli 4785 sayılı Ormanların Devletleştirilmesi Kanunu, devletin orman kaynakları üzerindeki tam kontrolünü tesis etmiş ve orman ürünleri endüstrisinin gelişiminde kurumsal bir çerçeve oluşturmuştur (Erdönmez ve Yurdakul Erol, 2021). Bu yasal düzenleme, orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını hedeflese de orman köylülerinin geleneksel haklarının sınırlandırılması nedeniyle toplumsal düzeyde gerilimler yaratmıştır.

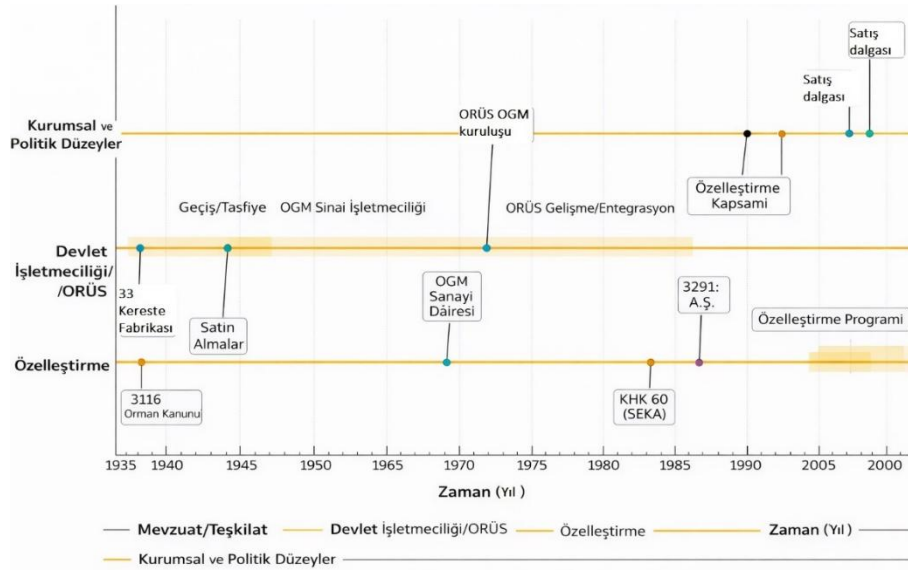
1950'li ve 1960'lı yıllarda artan kentleşme ve konut ihtiyacı, orman ürünlerine olan talebi artırmış, devlet ise bu talebi karşılamak üzere çeşitli bölgelerde kereste ve levha fabrikaları kurmuştur. Bartın, Kastamonu ve Adapazarı'ndaki bu fabrikalar, istihdam yaratarak bölgesel kalkınmayı desteklemiş, ancak dağınık yapıları ve düşük verimlilikleri nedeniyle sektörde kalıcı bir dönüşüm yaratamamıştır (Akyüz, 2004).

1963 yılında başlayan planlı kalkınma dönemi, Türkiye orman ürünleri sanayisinin kurumsallaşmasında yeni bir aşamayı temsil etmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, orman ürünleri sanayisini stratejik sektörler arasında tanımlamış ve bu doğrultuda 1970 yılında Orman Ürünleri Sanayi Genel Müdürlüğü (ORÜS) kurulmuştur (DPT, 1963; Şahin, 2018). ORÜS'ün kuruluşuyla birlikte üretim kapasitesinde kayda değer bir artış yaşanmış, özellikle MDF ve yonga levha gibi yüksek katma değerli ürünlerin üretimine zemin hazırlanmıştır.

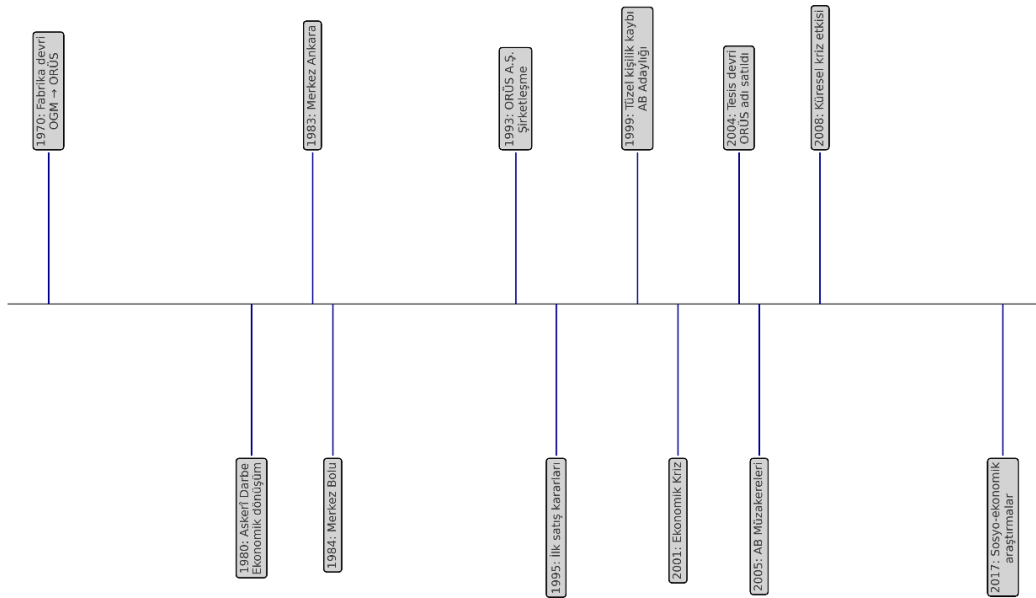
1980'li yıllarda, Türkiye'nin ekonomik yapısında liberal politikaların etkisiyle ORÜS, İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) statüsüne kavuşmuştur. Bu dönemde devlet büyük çaplı yatırımlar yapmış, Bartın, Kastamonu, Adapazarı ve Trabzon'daki fabrikalarda üretim kapasitesi artmıştır. Ancak bürokratik yapının hantallığı, yüksek maliyetler ve hammadde arzında yaşanan sorunlar, kurumun rekabet gücünü sınırlamıştır (Gavcar vd., 1999; ITB, 2024).

1990'lı yıllar ise özelleştirme politikalarının yoğunlaştığı dönem olmuştur. 1992'de özelleştirme kapsamına alınan ORÜS, 1999 yılında tüzel kişiliğini kaybetmiştir. Bu süreç, literatürde iki yönlü olarak tartışılmaktadır: Bir yandan özel sektör yatırımlarının önünü açarak kapasite artışına zemin hazırlamış, diğer yandan binlerce işçinin işsiz kalmasına ve kırsal bölgelerden kentlere göçün hızlanmasına neden olmuştur (Orman-İş Sendikası, 1992; TMMOB, 1994; Ondaral vd., 2023). Özellikle Sinop-Ayancık ve Bartın-Ulus gibi fabrikaların kapatılması, bölgesel düzeyde ekonomik ve sosyal kırılmalar yaratmıştır. Buraya kadar anlatılan ORÜS ile ilgili olarak açıklanan tarihi olay ve süreçlerin analiz sonuçları aşağıda Şekil 2'de gösterilmiştir.

Diğer yandan ORÜS'ün geçirdiği aşamalar ve bu sürecin ulusal ölçekteki ekonomik ve politik gelişmelerle ilişkisi Şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 2. Türkiye orman ürünleri sanayisinde ORÜS deneyiminin tarihsel kırılma noktaları
Figure 2. Historical breakpoints of the ORÜS experience in the Turkish forest products industry

Şekil 3. Türkiye’de ORÜS’ün tarihsel gelişim süreci ve kurumsal değişimler
Figure 3. The historical development process of ORÜS in Türkiye and institutional transformations

Bu tarihsel süreç, yalnızca kurumsal bir yeniden yapılanmaya değil, aynı zamanda istihdam, göç ve bölgesel kalkınma gibi toplumsal etkilerin de belirleyici olmasına yol açmıştır. Görselde de görüldüğü üzere, 1970’te devlet eliyle sanayileşme anlayışıyla kurulan ORÜS, 1980’lerde İDT statüsüne kavuşarak kapasitesini artırmış; ancak 1990’larda özelleştirme politikalarının etkisiyle gerileme sürecine girmiştir.

3.2. Türkiye orman ürünleri endüstrisinde eğilimler (1960–2023)

Türkiye orman ürünleri endüstrisinin uzun dönemli üretim, kapasite ve dış ticaret eğilimlerini nesnel biçimde ortaya koymak amacıyla nicel veri analizi yöntemi uygulanmıştır. Orman Genel Müdürlüğü (OGM) yıllık üretim istatistikleri ile Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) dış

ticaret verileri temel alınarak 1960–2023 yılları arasındaki dönem incelenmiştir. Bu yöntem, tarihsel-doküman analizinde saptanan kırılma noktalarının, üretim ve dış ticaret performansı üzerindeki sayısal etkilerini test etmeyi mümkün kılmıştır.

Veriler, Türkiye’de orman ürünleri üretiminin 1960’lı yıllardan itibaren sürekli artış eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle ORÜS’ün kurulmasıyla 1970’li yıllarda üretimde kayda değer sıçramalar yaşanmış; 1980’lerde İDT statüsü kapsamında yapılan yatırımlar bu büyümeyi hızlandırmıştır. Ancak 1990’lı yıllarda özelleştirme süreci, üretim miktarlarında dalgalanmalara yol açmıştır. Bu eğilimler Şekil 4’te görselleştirilmiştir.

Şekil 4’e göre Türkiye’nin uzun dönemli üretim performansını ortaya koymaktadır. 1960–2000 arasındaki tarihsel eğilimlerin ardından, 2000 sonrası özel sektör yatırımlarıyla üretimde hızlı bir artış yaşandığı

görülmektedir. 2000’li yılların başında 22 milyon m³ düzeyinde olan odun üretimi, 2020’lerde 50 milyon m³ seviyesine ulaşmıştır. Bu artış, özellikle MDF ve yonga levha üretimindeki kapasite sıçramalarından kaynaklanmıştır. Türkiye, UNECE (2023) verilerine göre Avrupa’nın en büyük MDF üreticilerinden biri haline gelmiş; mobilya ve yarı işlenmiş ürünlerde dış ticaret fazlası veren sayılı ülkelerden biri olmuştur. Şekil 4’te görülen bu güçlü artış eğilimi, özelleştirme sonrası özel sektör dinamizminin sektörel büyümede belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca, küresel pazardaki artan talebin de Türkiye’nin üretim performansını desteklediği anlaşılmaktadır.

Çizelge 2’de görüldüğü üzere, sektör 2000 yılında dış ticaret açığı verirken, 2010 sonrasında ihracat lehine denge sağlanmış ve 2020’li yıllarda Türkiye’nin en yüksek dış ticaret fazlası veren sanayi kollarından biri haline gelmiştir. Bu bulgu, özel sektör dinamizminin sektörel dönüşümdeki belirleyici rolünü göstermektedir.

Çizelge 2. 2000-2023 arası Türkiye orman ürünleri ve mobilya sektöründe dış ticaret verileri

Table 2. Foreign trade data in Türkiye’s forest products and furniture sector (2000–2023)

Yıllar	İhracat (milyon \$)	İthalat (milyon \$)	Dış ticaret dengesi (+/-)
2000	200	450	-250
2010	1.200	800	+400
2020	3.800	1.100	+2.700
2023	5.000	1.400	+3.600

Dış ticaret verileri de bu dönüşümü destekler niteliktedir. 1980 öncesinde ihracat oldukça sınırlı kalmışken, 2000 sonrasında mobilya ve yarı işlenmiş odun ürünleri ihracatı belirgin biçimde artmıştır. Türkiye İhracatçıları Meclisi’nin (TİM, 2023) verilerine göre mobilya ihracatı 2000 yılında yalnızca 200 milyon dolar iken, 2023 yılı itibarıyla 5 milyar dolara ulaşmıştır. Bu artış, özellikle İstanbul, Kayseri ve İnegöl’deki üretim merkezlerinin uluslararası pazarda rekabetçi konuma gelmesiyle ilişkilidir (Çizelge 2).

Ürün grupları bazında incelendiğinde, 2000’li yıllarda MDF üretim kapasitesi 500 bin m³ düzeyindeyken, 2020’li yıllarda bu kapasite 5 milyon m³’ün üzerine çıkmıştır (UNECE, 2023). Benzer şekilde yonga levha ve kontrplak üretiminde de ciddi artışlar gözlenmiştir. Bu kapasite artışı yalnızca iç talebi karşılamakla kalmamış, aynı zamanda ihracat için de güçlü bir altyapı yaratmıştır. Özellikle Avrupa ve Orta Doğu pazarlarında Türk MDF ve mobilya ürünleri, rekabetçi fiyat ve kalite standartları sayesinde tercih edilir hale gelmiştir (Yıldırım ve Emiroğlu, 2022; Şahin, 2018).

Çalışma kapsamında yapılan nicel veri analizi, tarihsel kırılma noktalarının sektörel çıktılar üzerindeki etkilerini somut verilerle ortaya koymuştur. ORÜS’ün kuruluşu ve İDT statüsüyle üretimde yaşanan artışlar, özelleştirme sürecindeki dalgalanmalar ve 2000 sonrası özel sektör konsolidasyonu ile birlikte ihracat fazlası verilmesi, sektörün dönüşümünü açıklayan en önemli bulgular arasında yer almaktadır.

Şekil 4. Türkiye odun üretimi ve tarihsel kırılma noktaları (1961-2023)

Figure 4. Türkiye’s wood production and historical turning points (1961–2023)

3.3. Türkiye ve Avrupa: Rekabet, kapasite ve yönelimler

Türkiye'nin MDF üretim kapasitesindeki gelişimi Polonya, Bulgaristan, Almanya ve Çin ile kıyaslanmasında karşılaştırmalı analiz yöntemi uygulanmıştır. Sözü edilen ülkelerin seçilme nedeni, Türkiye'nin hem benzer dönüşüm süreçleri yaşayan geçiş ekonomileriyle (Polonya, Bulgaristan), hem Avrupa Birliği içinde ileri teknoloji ve kalite standartlarına sahip bir referans ülkeyle (Almanya), hem de küresel ölçekte en büyük üreticiyle (Çin) karşılaştırılmasının, Türkiye'nin sektörel konumunu çok boyutlu biçimde değerlendirmeye olanak tanınmasıdır. Benzer bir yorumla konuyu açıklamak gerekirse; Polonya ve Bulgaristan, Türkiye'ye benzer biçimde 1990'lı yıllarda kamuya ait orman ürünleri fabrikalarının özelleştirilmesi sürecinden geçmiş ve sektörlerinde yeniden yapılanma yaşamışlardır. Bu nedenle "geçiş ekonomileri" olarak Türkiye ile karşılaştırılmaları anlamlıdır. Almanya, Avrupa Birliği'nin en gelişmiş orman ürünleri sanayisine sahip ülkesi olup, yüksek teknoloji, verimlilik ve sertifikasyon standartlarıyla bir benchmark işlevi görmektedir. Çin ise küresel ölçekte en büyük MDF üreticisi konumunda olup, ölçek ekonomisi ve düşük maliyetli üretim modeli sayesinde dünya piyasalarını belirleyen bir aktördür. Bu seçki sayesinde Türkiye'nin sektörel konumu, hem geçiş ekonomileri (Polonya, Bulgaristan), hem AB'nin ileri düzey örneği (Almanya), hem de küresel ölçek devi (Çin) üzerinden çok boyutlu olarak değerlendirilebilmektedir.

Seçilmiş ülkelere ilişkin veriler Çizelge 3'te sunulmaktadır. Çizelge 3 incelendiğinde Türkiye, 2000 yılında yalnızca 0,5 milyon m³ MDF kapasitesine sahipken, 2010'da 3 milyon m³'e, 2023'te ise 5,5 milyon m³'e ulaşmıştır. Bu artış, özellikle 2000 sonrası özel sektör yatırımlarının yoğunlaşmasıyla açıklanabilir. Polonya, aynı dönemde 4,5 milyon m³ kapasiteye çıkarak Türkiye'ye yakın bir düzeye gelmiştir. Bulgaristan küçük ölçekli kalmış, ancak ihracat/üretim oranının yüksek olması, iç talep eksikliğini dış pazarlarla telafi ettiğini göstermektedir. Almanya kapasite artışını sınırlı tutmuş, buna karşın en yüksek birim değere ulaşarak kalite ve sertifikasyon avantajını ortaya koymuştur. Çin ise üretimde küresel lider konumuna gelmiş, ancak birim değer görece düşük olması, ölçek ekonomisine ve geniş iç pazarın yapısına bağlanmaktadır (UNECE, 2001; Koebel, 2016; Venera vd., 2023; FAO, 2025).

Orman ürünleri endüstrisi, ülkelerin ekonomik kalkınma süreçlerinde hem yerel kaynakların etkin kullanımı hem de dış ticaret dengeleri açısından kritik bir role sahiptir. Türkiye, Polonya, Bulgaristan ve Almanya gibi Avrupa'nın farklı sosyo-ekonomik yapıya sahip ülkeleri, özellikle 1990 sonrası

dönemde önemli yapısal dönüşümler yaşamışlardır. Bu dönüşümler, levha ürünleri, kağıt, kereste ve diğer odun esaslı ürünlerde üretim eğilimlerini doğrudan etkilemiştir. Aşağıda Şekil 4'te sunulan dört alt grafik, 1990–2023 döneminde söz konusu ülkelerin temel orman ürünleri üretimindeki değişimleri karşılaştırmalı olarak göstermektedir. Böylelikle hem ülke bazlı farklılıkların hem de küresel krizler, AB genişlemesi ve pandemi gibi dışsal faktörlerin sektörel üretime yansımaları analiz edilebilmektedir.

Şekil 5 incelendiğinde, Almanya'nın tüm ürün gruplarında 1990 sonrası dönemde en yüksek üretim kapasitesine sahip ülke olduğu görülmektedir. Levha ürünleri üretiminde 1995 sonrası hızlı bir artış yaşayan Almanya, 2005 sonrasında gerileme eğilimine girmiştir. Polonya ise özellikle levha ürünleri ve kağıt üretiminde sürekli artış trendi sergileyerek AB üyeliğinin sektörel üretime olumlu katkısını ortaya koymaktadır. Türkiye'nin üretim miktarları nispeten düşük düzeyde seyretmekle birlikte, özellikle 2000 sonrası dönemde sınırlı da olsa artışlar gözlenmektedir. Bulgaristan ise dört ürün grubunda da düşük ve durağan üretim kapasitesiyle diğer ülkelerden ayrılmaktadır. Küresel kriz (2008), pandemi (2020) ve Rusya–Ukrayna savaşı (2022) gibi dönemlerde tüm ülkelerde üretimde dalgalanmalar gözlemlenmiş olup, bu durum orman ürünleri endüstrisinin dışsal şoklara duyarlılığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

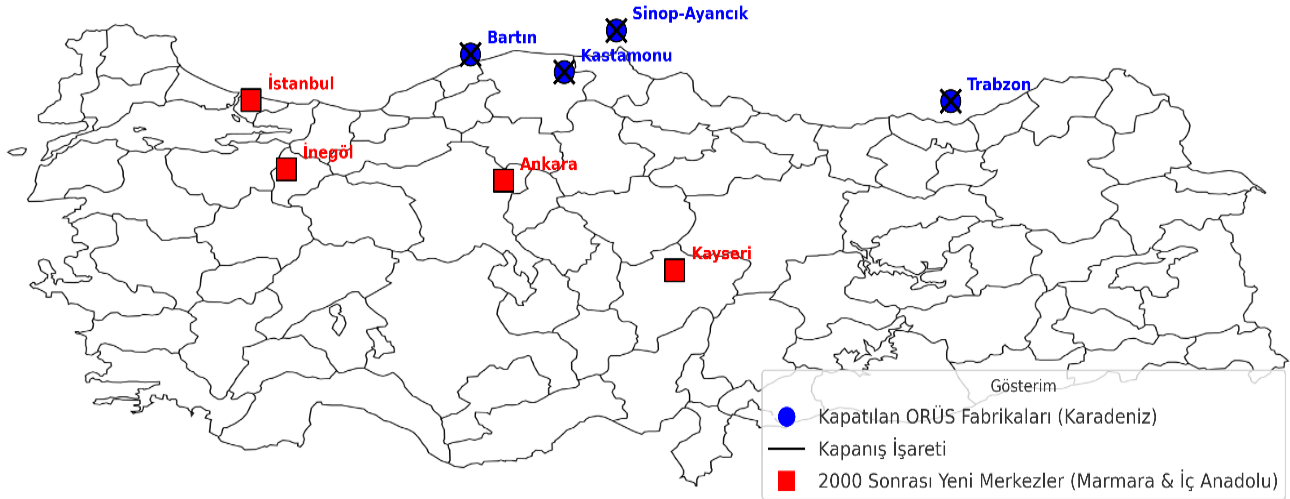
3.4. ORÜS tesislerinin sosyal ve mekânsal katkıları

Mekânsal analiz yöntemi, Türkiye orman ürünleri sanayisinin coğrafi dağılımını ve sektörel dönüşümün mekânsal etkilerini değerlendirmek amacıyla uygulanmıştır. ORÜS fabrikalarının 1970'lerden itibaren Anadolu'nun farklı bölgelerine yayılarak kurulduğu, ancak 1990'lı yıllarda özelleştirme süreciyle birlikte bu fabrikaların önemli bir bölümünün kapandığı belirlenmiştir. Fabrikaların kapanışı, yerel düzeyde istihdam kayıplarına ve göç hareketlerine neden olmuş, bazı bölgelerde sosyoekonomik yapıyı kalıcı olarak dönüştürmüştür.

Özellikle Bartın, Sinop-Ayancık, Trabzon ve Kastamonu'daki tesislerin kapanması Karadeniz bölgesinde ekonomik daralmaya yol açmış; İstanbul, Kayseri ve İnegöl gibi bölgelerde özel sektör yatırımlarının artmasıyla yeni kümelenme alanları ortaya çıkmıştır. Bu durum, Türkiye orman ürünleri sanayisinin mekânsal yapısında önemli bir kaymaya işaret etmektedir. Mekânsal bulgular Şekil 5'te görselleştirilmiştir. Haritada, ORÜS döneminde faaliyet göstermiş fabrikalar gösterilmektedir.

Çizelge 3. Türkiye ve karşılaştırmalı ülkeler 2000-2023 arası MDF üretim detayları
Table 3. Detailed MDF production data for Türkiye and comparative countries (2000–2023)

Ülkeler	2000 Kapasite (Mm ³)	2010 Kapasite (Mm ³)	2020 Kapasite (Mm ³)	2023 Kapasite (Mm ³)
Türkiye	0.5	3.0	5.0	5.5
Polonya	1.0	2.5	4.0	4.5
Bulgaristan	0.2	0.6	0.9	1.0
Almanya	4.0	5.0	5.5	5.8
Çin	5.0	25.0	60.0	70.0

Şekil 7. ORÜS'ün kapanan fabrikaları ve 2000 sonrası yeni ana üretim merkezleri
Figure 7. ORÜS's closed factories and new main production centers after 2000.

Karadeniz'deki gerileme ile Marmara ve İç Anadolu'daki yükseliş arasındaki karşıtlık, Türkiye orman ürünleri sanayisinin mekânsal dağılımındaki yapısal değişimi açıkça ortaya koymaktadır. Sanayinin kuzey kıyılarından iç bölgelere kayması, lojistik maliyetlerin azalması, pazarlara erişimin kolaylaşması ve özel sektörün esnek üretim yapısı ile yakından ilişkilidir. Bu durum, mekânsal eşitsizliklerin artmasına yol açmış olsa da sektörün rekabet gücünü artıran kümelenme avantajlarını da beraberinde getirmiştir. ORÜS sonrası süreçte kırsal istihdam kayıplarının göç hareketleri üzerindeki etkisi, Yurdakul Erol (2017) tarafından da vurgulanmıştır. Yerel kalkınma politikalarının sektörel dönüşümle birlikte ele alınması gerektiği yönünde vurgulanması konunun tek tarafı değil çok taraflı bir önem taşıdığını vurgulamaktadır.

4. Tartışma

Bu çalışmanın bulguları, Türkiye orman ürünleri sanayisinin son altmış yılda geçirdiği dönüşümün ekonomik, mekânsal ve kurumsal boyutlarını ortaya koymaktadır. Özellikle ORÜS döneminden özelleştirme sonrası özel sektör ağırlıklı yapıya geçiş, üretim kapasitesi, mekânsal kümelenme ve dış ticaret göstergelerinde belirgin kırılmalara yol açmıştır. 1970'lerde ORÜS yatırımlarıyla ivme kazanan sektör, 1990'lı yıllarda özelleştirme süreciyle dalgalanmalar yaşamış, bu durum yalnızca üretim kapasitesini değil aynı zamanda bölgesel istihdamı da etkilemiştir. Nitekim Gavcar vd. (1999) çalışmasında, işletmelerin %83'ünün hammadde tedarikinde güçlük çektiği, %61'inin ise kalite problemleri yaşadığı ortaya konmuş, böylece üretimdeki kesintilerin yalnızca politik değil aynı zamanda yapısal nedenlere dayandığı anlaşılmıştır.

2000 sonrası dönemde MDF üretiminde hızlı bir kapasite artışı gerçekleşmiş, Türkiye kısa sürede Avrupa'nın önde gelen üreticilerinden biri haline gelmiştir. Ancak Aksu vd.(2011), dış ticaret kapasitesinin yükselmesine rağmen Ar-Ge ve inovasyon eksikliklerinin devam ettiğini belirtmektedir. Benzer biçimde Koç vd. (2017), stratejik büyümeye rağmen rekabet gücünün sürdürülebilirliğinin kalite yönetimi ve teknoloji yatırımlarıyla desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Enerji maliyetleri de sektörün

yapısal sorunlarının başında gelmektedir. TOBB'un 2012 Orman Ürünleri Raporu'nda, enerji maliyetlerinin ve ithalat bağımlılığının rekabet gücü üzerinde ciddi baskı yarattığı, dolayısıyla kapasite artışının yanında maliyet yönetimi ve verimlilik yatırımlarının da zorunlu hale geldiği ifade edilmektedir.

Son yıllarda ise döngüsel ekonomi perspektifi öne çıkmaktadır. Yeşilkaya vd. (2023), yan ürünlerin ve atık akışlarının değerlendirilmesinin sektörel sürdürülebilirlik için kritik olduğunu, bu tür uygulamaların hem çevresel etkilerin azaltılması hem de maliyetlerin düşürülmesi açısından önemli fırsatlar sunduğunu belirtmektedir. Sertifikasyon konusu da uluslararası rekabette belirleyici bir unsur haline gelmiştir. Türkoğlu ve Tolunay (2013), Türkiye'de ithalatçı firmaların önemli bir kısmının sertifikalı ürünlere mesafeli yaklaştığını, bunun da iç pazarda sertifikasyonun yaygınlaşmasını engellediğini göstermektedir. Almanya örneğinde ise yüksek birim değerlerin arkasında sertifikasyonun ve sürdürülebilir üretim standartlarının yaygınlaşması olduğu görülmektedir (Siry, 2003; Dobšinská vd., 2020).

Mekânsal açıdan değerlendirildiğinde, Karadeniz hattındaki fabrikaların kapanışı ile Marmara ve İç Anadolu'da yeni kümelenmelerin yükselişi arasında belirgin bir karşıtlık ortaya çıkmaktadır. İstanbul, Kayseri ve Inegöl gibi merkezlerdeki büyüme, kümelenme literatüründe vurgulanan lojistik avantajlarla uyumluluk göstermektedir (Akkemik vd., 2021). Buna karşın Karadeniz'de yaşanan gerileme, Gavcar vd.(1999), ile Koç vd.(2017), bulgularıyla örtüşerek, bölgesel kalkınma açısından kalıcı eşitsizlikler doğurduğunu işaret etmektedir.

Genel olarak, 2000 sonrası dönemde Türkiye orman ürünleri sanayisi küresel rekabette önemli bir aktör haline gelmiştir. Ancak bu gelişim, hammadde arzı, enerji maliyetleri, sertifikasyon eksiklikleri, Ar-Ge yetersizlikleri ve bölgesel kalkınma dengesizlikleri gibi çok yönlü sorunlarla sınırlanmaktadır. Dolayısıyla önümüzdeki dönemde kalite odaklı büyüme, döngüsel ekonomi uygulamaları, sertifikasyonun yaygınlaştırılması ve bölgesel kalkınma politikalarının eşgüdümü biçimde ele alınması, sektörün sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir.

5. Sonuç ve öneriler

Bu araştırma, Türkiye orman ürünleri ve mobilya sanayisinin tarihsel gelişim sürecini, mekânsal kümelenme eğilimlerini ve uluslararası karşılaştırmalarını kapsamlı biçimde ele almıştır. Bulgular, sektörün özellikle 2000 sonrası dönemde üretim kapasitesinde belirgin bir artış sağladığını, ancak bu artışın sürdürülebilirlik, hammadde temini, sertifikasyon ve bölgesel kalkınma boyutlarında önemli sinamalarla karşı karşıya olduğunu ortaya koymuştur.

Çalışmada ulaşılan ilk önemli sonuç, ORÜS döneminde devlet eliyle başlatılan yatırımların sektöre kurumsal bir ivme kazandırdığı, ancak özelleştirme sürecinin üretimde dalgalanmalara yol açarak özellikle Karadeniz bölgesinde istihdam ve üretim kayıplarına neden olduğudur. Bu sonuç, Deniz ve Yıldırım (2014)'ın Türkiye ormancılık politikalarındaki kurumsal değişimlerin sektöre doğrudan yansıdığı yönündeki tespitleriyle paralellik göstermektedir.

İkinci olarak, mekânsal analizler, üretim merkezlerinin Karadeniz hattından Marmara ve İç Anadolu'ya kaydığını ortaya koymuştur. Bu durum, kümelenme literatüründe vurgulanan lojistik ve pazar erişiminin kümelenme üzerindeki belirleyici rolüyle uyumludur (Akkemik vd., 2021). Ancak Karadeniz'de yaşanan gerileme, bölgesel kalkınma açısından kalıcı eşitsizlikler doğurmuş, bu da sektörel gelişimin homojen dağılmadığını göstermiştir.

Üçüncü olarak, karşılaştırmalı bulgular Türkiye'nin üretim kapasitesi bakımından Polonya ve Bulgaristan ile benzerlik gösterdiğini, ancak Almanya'nın kalite ve sertifikasyon odaklı yapısından ve Çin'in ölçek ekonomisine dayalı rekabet modelinden ayrıldığını ortaya koymuştur. Bu sonuç, Verkerk vd. (2015) ile UNECE (2023), raporlarında yapılan genel değerlendirmelerle örtüşmekte; Türkiye'nin güçlü bir üretim hacmine rağmen sürdürülebilir üretim ve sertifikasyon alanlarında gelişmiş ülkelere kıyasla geride olduğunu göstermektedir.

Çalışma neticesinde elde edilen sonuçlara göre; Sektörün sürdürülebilir büyümesi için hammadde arzının güvence altına alınması, endüstriyel plantasyonların artırılması ve ithalata bağımlılığın azaltılması gereklidir. Karadeniz gibi gerileyen bölgelerde yeni teşvik politikaları geliştirilerek bölgesel kalkınma dengesi sağlanmalıdır. Üretim kapasitesinin niteliksel gelişimi için teknoloji, Ar-Ge ve inovasyona yatırım yapılmalı, üniversite-sanayi iş birlikleri desteklenmelidir. Sertifikasyon süreçlerinin yaygınlaştırılması, özellikle ihracat pazarlarında rekabet avantajı sağlayacaktır. Ayrıca döngüsel ekonomi uygulamalarıyla atıkların değerlendirilmesi ve yan ürünlerin ekonomiye kazandırılması hem maliyetleri düşürecek hem de çevresel sürdürülebilirliği güçlendirecektir. Geleceğe yönelik olarak; Türkiye orman ürünleri sanayisi, üretim kapasitesindeki yükselişini sürdürülebilirlik, kalite ve bölgesel kalkınma boyutlarıyla desteklediği ölçüde uluslararası pazarda güçlü bir aktör olmayı sürdürecektir. Bu noktada, politika yapıcılar, sanayi temsilcileri ve akademik çevreler arasında kurulacak iş birlikleri sektörün geleceğini belirleyecek en kritik unsur olacaktır.

Kaynaklar

- Akkemik, Ü., Tolunay, D., Erdönmez, C., Atmış, E., 2021. İstanbul'un yeşil alan sorunları çerçevesinde yeşil duvarların irdelenmesi ve öneriler. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 23(1): 337–345.
- Aksu, A., Koç, K., Kurtoğlu, A., 2011. The forest products industry in Turkey. *African Journal of Business Management*, 5(6): 2363–2369.
- Akyüz, İ., 2004. Avrupa Birliği'ne giriş sürecinde Türkiye ile Avrupa Birliği üye ülkelerin yonga levha dış ticareti. *Kafkas Üniversitesi, Artvin Orman Fakültesi Dergisi*, 3–4: 124–134.
- Atmış, E., 2020. Orman köyleriyle orman mahalleleri arasındaki sosyo-ekonomik farklılaşmanın yarattığı fırsatlar. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 22(3): 1004–1013.
- Bowen, G.A., 2009. Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2): 27–40.
- Collier, D., 1993. The comparative method. In: *Political Science: The State of the Discipline II* (Ed: Finifter, A.), American Political Science Association, Washington, DC, pp. 105–119.
- Deniz, T., Yıldırım, H.T., 2014. Institutional and political assessment of forest plantations in Turkey. *International Forestry Review*, 16(2): 199–204.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı), 1963. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967). DPT Yayınları, Ankara.
- Dobšinská, Z., Živojinović, I., Nedeljković, J., Petrović, N., 2020. Actor power in the restitution processes of forests in three European countries in transition. *Forest Policy and Economics*, 113: 102090.
- Ekizoğlu, A., 1986. Türkiye'de yonga levha endüstrisi sorunları ve çözüm yolları. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri A*, 36(1): 93–110.
- Ekizoğlu, A., 1993. Orman ürünleri endüstrisinde özelleştirme. I. Ormancılık Şurası, Seri No: 13, Yayın No: 006, Cilt 3, s. 449–456.
- Ekizoğlu, A., 1994. Orman ve orman ürünleri endüstrisinde özelleştirme. Çiftçi ve Köy Dünyası Dergisi, Mart 1994.
- Ekizoğlu, A., Yıldırım, H.T., 2010. Orman ürünleri endüstri politikasındaki değişiklikler. *Orman ve Av*, (6): 38–42.
- Erdönmez, C., Yurdakul Erol, S., 2021. Türkiye'de ulusal ormancılık politikasının tarihsel gelişimi açısından bir dönüm noktası: 1255 sayılı yasa. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 23(1): 182–201.
- European Commission, 2021. European Green Deal: Forest-based industries and the transition to a low-carbon economy. EU Publications, Brussels.
- FAO, 2011. State of the World's Forests 2010. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rome. <https://www.trae.dk/wp-content/uploads/2011/02/state-of-world-forests-2011.pdf> Erişim: 11.09.2024.
- FAO, 2020. FAOSTAT Forestry Data. <https://www.fao.org/faostat/en/#home> Erişim: 11.09.2024.
- FAO, 2025. FAOSTAT Forestry Data. <https://www.fao.org/faostat/en/#home> Erişim: 26.09.2025.
- Gavcar, E., Aytekin, A., Şen, S., 1999. Türkiye'de orman ürünleri endüstrisinin hammadde kaynakları ve karşılaştığı problemler. *Turkish Journal of Agriculture and Forestry*, 23: 243–248.
- Görücü, Ö., Tolunay, A., Güneş, Y., Topçu, P., 2020. Endüstriyel plantasyonlar ve orman ürünleri endüstrisi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 22(3): 939–952.
- Gujarati, D.N., 2004. Basic Econometrics (4th ed.). McGraw-Hill, New York. ABD
- Gümüş, C., 2017. Devlet ormancılığına geçiş sürecinde Karadere seriveni. *Türkiye Ormancılar Derneği Yayını*, Yayın No: 2, Ankara.
- Gümüş, C., 2018. Türk Orman Devrimi. *Türkiye Ormancılar Derneği Yayını*, Yayın No: 43, Ankara.
- ITB (İstanbul Ticaret Borsası), 2024. Borsa Meydanında Sektörler Konuşuyor: Türkiye'de Orman Ürünleri Üretimi ve Ticareti. [https://www.istib.org.tr/resim/siteici/files/I%CC%87STI%CC%87B-Borsa%20Meydan%C4%B1-Kitap-2024-03-ORMANCILIK-v02_240417_103908\(1\).pdf](https://www.istib.org.tr/resim/siteici/files/I%CC%87STI%CC%87B-Borsa%20Meydan%C4%B1-Kitap-2024-03-ORMANCILIK-v02_240417_103908(1).pdf) Erişim: 26.09.2025.

- Johnston, R.J., 2013. *Geography and Geographers: Anglo-American Human Geography since 1945* (7th ed.). Routledge, London. USA
- Kara, O., Şahin, Ö., Bekar, İ., Kayacan, B., 2019. Endüstriyel ağaç ve ahşap ürünleri sektörünün uluslararası rekabet gücü analizi: Türkiye örneği. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(1): 15–32.
- Koç, K.H., Dilik, T., Kurtoğlu, A., 2017. Türkiye orman ürünleri endüstrisine stratejik bir bakış. *Doğuş Üniversitesi Açık Erişim*, https://www.researchgate.net/publication/323497101_Turkiye_Orman_Urunleri_Endustrisine_Stratejik_Bir_Bakis Erişim: 26.09.2025.
- Koebel, B.M., Levet, A.L., Nguyen-Van, P., Purohoo, I., Guinard, L., 2016. Productivity, resource endowment and trade performance of the wood product sector. *Journal of Forest Economics*, 22(1): 24–35.
- Okumuş, M., Pak, M., 2025. Türkiye ormancılığındaki odun dışı orman ürünleri ve hizmetlerine yönelik işletmecilik yaklaşımlarındaki değişimlerin analizi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 26(1): 230–243.
- Ondaral, S., Köse, C., Canbolat, D., 2023. Forest products industry: An assessment at the centenary of the Republic. In: 100th Anniversary of the Republic: Forestry in Turkey and the Future. *Türkiye Ormancılar Derneği*, Ankara, pp. 471–507.
- Orman-İş Sendikası, 1992. ORÜS ve özelleştirme sürecine ilişkin rapor. *Orman-İş Yayınları*, Ankara.
- Prins, C., Korotkov, A., 1994. The forest sector of economies in transition in Central and Eastern Europe. In: *Forestry in Countries with Economies in Transition* (Ed: Dembner, S.A.), FAO, Vol. 45 (1994/4). <https://www.fao.org/4/t4620e/t4620e03.htm#the%20forest%20sector%20of%20economies%20in%20transition%20in%20central%20and%20eastern%20europe> Erişim: 26.09.2025.
- Siry, J.P., 2003. Today and tomorrow of private forestry in Central and Eastern Europe. In: *Forest Policy for Private Forestry: Global and Regional Challenges* (Eds: Teeter, L., Cashore, B., Zhang, D.), CABI, <https://www.cabidigitallibrary.org/doi/abs/10.1079/9780851995991.0081> Erişim: 26.09.2025.
- Şahin, D., 2018. Türkiye’de ormana dayalı sektörlerin dış ticaret yapısının analizi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(Ek Sayı): 181–196.
- TİM (Türkiye İhracatçıları Meclisi), 2023. Mobilya Sektör Raporu 2023. TİM Yayınları, İstanbul. https://ankdoseme.org.tr/wp-content/uploads/2024/07/2023_MobilyaAnalizRaporu.pdf Erişim: 26.09.2025.
- TMMOB, 1994. ORÜS ve özelleştirme. Sektörel Rapor Dizisi: 5, Ankara. https://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/4c4c17332cace21_ek.pdf Erişim: 26.09.2025.
- TOBB, 2012. Orman ürünleri faaliyet raporu. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayını, Ankara. <https://www.tobb.org.tr/Documents/yayinlar/2014/OrmanUrunleriFaaliyetRaporu.pdf> Erişim: 26.09.2025.
- Topcu, Y.E., 2022. The comparative advantages in the wooden furniture industry: Does the export price matter? *Competitiveness Review*, 33(6): 1145–1160.
- Türkoğlu, T., Tolunay, A., 2013. Türkiye’deki orman ürünleri ithalatçısı işletmelerin sertifikalı orman ürünlerine ilişkin görüşleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 14(2): 95–101.
- UNECE (United Nations Economic Commission for Europe), 2001. *Forest and Forest Products Country Profile: Bulgaria*. Geneva. <https://digitallibrary.un.org/record/544366?v=pdf> Erişim: 26.09.2025.
- UNECE, 2018. *Forest Products Annual Market Review 2017–2018*. Geneva. https://unece.org/fileadmin/DAM/timber/publications/FPAMR_2018.pdf Erişim: 26.09.2025.
- UNECE, 2023. *Forest Products Annual Market Review 2022–2023*. Geneva. https://unece.org/sites/default/files/2023-11/FPAMR23_WEB.pdf Erişim: 26.09.2025.
- Venera, M., Chuvaeva, A., Fedorov, V., 2023. Wood industry clusters and their optimal location for the efficient use of forest raw materials. *BioResources*, 18(1): 1848–1866.
- Verkerk, P.J., Levers, C., Kuemmerle, T., Lindner, M., Valbuena, R., Verburg, P.H., Zudin, S., 2015. Mapping wood production in European forests. *Forest Ecology and Management*, 357: 228–238.
- Yeşilkaya, M., Daş, G.S., Yaşın, M.F., 2023. Türkiye orman ürünleri sektörünün döngüsel ekonomi ve endüstriyel simbiyoz bağlamında değerlendirilmesi. *Journal of Turkish Operations Management*, 7(2): 1701–1723.
- Yıldırım, H.T., 2011. Türkiye’de orman işletme müdürlerinin odun üretimine yönelik görüşleri ve politika önerileri. *Journal of the Faculty of Forestry, Istanbul University*, 61(2): 67–84.
- Yıldırım, H.T., Candan, Z., Korkut, S., 2014. Wood-based panels industry in Turkey: Future raw material challenges and suggestions. *Maderas. Ciencia y Tecnología*, 16(2): 175–186.
- Yıldırım, İ., Alevli, C., Akyüz, K.C., 2016. Odun esaslı levha sektörünün dış ticaret analizi ve tahmini. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 16(2): 370–382.
- Yıldırım, İ., Emiroğlu, E., 2022. Türkiye ve dünyada orman ürünleri sanayi sektörüne ait bazı ürünlerin karşılaştırmalı analizleri. *Ormancılık Araştırma Dergisi*, 9: 155–164.
- Yurdakul, S., Ekizoğlu, A., 2004. The historical development of one of the forest villagers’ utilization rights from public forests in Turkey: Sale rights of wood in the market. *International Conference on Forest and Woodland History*, 03–05 Mayıs, Page: 142-152 Viyana, Avusturya.
- Yurdakul Erol, S., 2017. Balıkesir Orman Bölge Müdürlüğü’nde stratejik yönetim modeli. *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul..